

Näcken och älvaspelet.

Vi hade hemma i S. Rörum en piga, som var alldeles vanställd

i ansiktet, och folk sade, att hon skulle ha fått det genom att ha hört älvaspelet i ån. Hon skulle ha kommit därförbi som flicka och hört näcken spela och dansat efter det, och det var därför hon såg så ut i ansiktet.

Mölle-Jinsen hade en bror i Nösдалa, som hette Johannes. Han kunde spela älvaspelet. Men så hade han också en särskild fiol; de sade, att han en gång kommit förbi en å och fått höra näcken spela, och så hade han bytt fiol med honom. Och de sa, att när fiolen hängde på väggen, kunde den själv börja klunka. Det var när mina föräldrar hade bröllop. Det var i Tågarp ö Mellby socken någon gång i början av 50-talet. Då stod Johannes för musiken. Prästen i församlingen hette Horney; han hade vigt dem därhemma och föreslog sedan Johannes, att han skulle spela älvaleken. Men man fick honom aldrig till det på nykter mage, utan först när man "fått en räla hob mä fylle i nom", gjorde han det. Och det hade man väl då, för han började spela. Han spelade, så att stolar och bord

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Alf A. Berg
Ben P. Jönsson
f. 1855 i S. Rörum

började hoppa på golvet. Ja, det hörs omöjligt, men en får väl tro det, när ens egna föräldrar talat om det. De, som dansade, fingo hålla på så länge musiken varade, och själv kunde han inte stanna, utan någon, som satt i en krok och inte dansade, fick skära strängarna av, men fiolen "löd" likaväl. Detta har inte bara far och mor berättat för mig; jag har hört det från flera håll, och både morfar och mormor ha talat om det.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Skogsnuvan.

När jag var pojk - det var i Kvesarum, S. Rörums socken - var där en gammal gubbe, som hette Sven, som varenda kväll i solnedgången gav sig i väg åt skogen. Folk trodde, att han skulle gå och träffa skogsnuvan. Det var de, som gick efter honom för att se, var han blev av, men när de kom till skogen, var där en dimma, som lade sig så tjockt, att de inte kunde se honom och därför gick miste om att få se, var han gick hän.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Maran.

Maran brukar gå på hästarna, när de står i stallet om vintrarna, och fläta manen på dem, och det är nästan alldeles omöjligt att få upp det igen.

Det var en gammal gubbe i Kvesarum, som aldrig varit gift och bodde ensam i sin stuga. Han hade för sig, att maran kom till honom om nätterna, och för att skydda sig hade han runt om sängen satt knivar, yxor och andra redskap. Det var stålet, som höll maran borta. Jag gick ofta dit, när jag var pojk, och har själv sett det många gånger.

Skän
7. Gänge
Barnestäl
sept. 1901

Myrd. M. Bergh
Ber. P. Jönsson
född 1855 S. Rönne

Naturföremål.

På mina föräldrars ägor i Kvesarum var där en utmark, och där låg det två stenar, den ene ovanpå den andre. På den översta var där några rispor; de sade, att Jerusalems skomakare gick dit och fäste sina sylvlar. Så var där några karlar, som tog en "stenbör" (den hade två "stjälkar") med sig och skulle bära stenen till byn. Det var en ganska lång väg att gå, och när de på hemvägen kom till Högakull, som låg så högt, att de därifrån kunde se byn, fick de se, att hela byn brände. De kastade stenen och sprang allt vad de kunde till byn, men när de kom fram, var där ingen fara på färde. Så gick de tillbaka och skulle hämta stenen men då var den försvunnen från stället, där de lagt den, och hade kommit på sin plats på utmarken igen, och där finns den säkert än.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

3010

Gastar.

En gång var jag körandes i Herrevadskloster, och på hemvägen skulle jag hämta en trädgårdsmästare i Höör, Dahlquist hette han, som skulle följa med hem och anlägga en trädgård. Jag kom inte till Höör förrän vid 8-tiden på kvällen, men vi skulle ändå köra hem på natten. När vi var komna till Misseröd skog, skulle vi uppför en lid. Mörkt var det, och rätt som det var stannade hästarna. Det var konstigt, tyckte jag, liden är inte så hög, och lasset är då inte tungt. Det sade jag till Dahlquist. "Ti stilla." sa han bara. Jag manade på hästarna med snärten, och så körde vi sakta framåt.

Hästarna strävade så rysligt med vagnen, ända till dess vi kom till gränsen mellan Misseröd och Kvesarum. Då liksom lättade det på skjutsen, och då började Dahlquist prata. Vi har nog haft tungt lass, sa han, och så talade han om, hur han, när han var ute och gick om kvällarna alltid gick på vänstra sidan av vägen, för att inte komma i vägen för något otyg. Och han sa, att han kunde se stora samlingar av folk, dödingar, bröllopföljen och likskaror.

"Spöken".

Jag var en gång ute för något, som kunde ha blivit spöken.

Jag hade varit ute och gått en kväll. Det var vid midnattstid på efterhåsten, och mörkt var det. På gränsen mellan Sandåkra och Asmoarp stod ett led, som de kallade "Körkele". När jag gick där förbi, riste det så besynnerligt i en ek. Bladen rörde sig, men vindstilla var det, och de andra träden var stilla. Jag tänkte: Jag måste ha reda på vad det är, och när jag tittade närmre efter, fann jag en sugga, som stod och gned sig mot stammen. Eken var bara liten, så det var därför trädet riste. Men hade jag nu inte sett efter, så hade det genast varit spöken, som varit framme.

Skatter.

Han, som köpte det ställe i Asmoarp - det ligger i Mellby socken -
hette Lars Svensson. Det finns en sägen inom släkten, som alltjämt
har stället - det är en av mina söner, som har det nu - , att han
hade hittat en kittel full med pengar i skogen, och det var för de
pengarna han köpte stället. När han hittade kitteln, satt där en
höna på sen, och det var svårt att komma åt pengarna. Då gick han
till en klok gubbe och bad om råd. Nu köper Ni Er en gammal vit
häst med mindre värde, och den spänner Ni för en kätting med en krok
i, och den kroken sätter Ni i kittelörat; själv ska Ni stå vid si-
dan av hästen en bit därifrån, sade gubben. Han gjorde det, och just
när kitteln strök upp, for hönan från den och flög rakt på hästen
och slog den ihjäl. Det var därför han skulle stå en bit därifrån,
för annars hade hönan slagit ihjäl honom med. - Kitteln var full
med pengar; det var kopparstycken, och det var tunga pengar. På den
tiden fanns det inga vidare vägar utan bara stigar mellan byarna.
Han tog en häst, lade pengarna i en "tvegålspåse" och skulle ta dem
till Hovdala, för det var herren till Hovdala, som ägde stället, men
när han kom till Nösåla, var hästen trött, och han fick låna en
annan. Så tungt var det.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Kloka.

Mölle-Jinsen lämnade på gamle dar möllan till sin som Ola. Det var mest långvägandes, som sökte honom. Folk kom ända från Småland och blekte för att få hjälp. Han brukade lämna dem en lapp hopviken, och man fick inte titta på den. Den skulle brännas upp, och den lilla askan, där blev av den, skulle tagas in i vatten eller mjölk. Jag sökte honom en gång för svinen, men när jag fått lappen, kunde jag inte bärga mig utan såg efter, om där stod skrivet någonting, men där var bara krokar och krumelurer och inga bokstäver. Jag kommer inte ihåg, om mina grisar blev bra, men det blev de väl inte, för jag hade ju tittat på lappen, och det fick man inte. - Mölle-Jinsen var galen med fylle. När det var karlar, så sökte honom, brukade de ha en flaska brännvin med sig. Den gången jag sökte honom, var han ganska så påstruken.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Bröllopsorakel.

Drängarna skulle äta en "spegesill" med huvud, stjärt, inälvor och allt, så skulle de få se sin blivande fru. Men de lyckades aldrig få ner det, och därför fick de aldrig heller se sin blivande fru på det sättet.

Under "julagången", som jag har hört de gamle tala om, skulle en också kunna få se sin blivande fru.

Frieri.

Vid frieri hade de en böneman, som skulle gå till tösens föräldrar och väcka fråga, om det var lönt för friaren att komma eller ej. Lät det då, som om det kunde löna sig att komma, kom de sedan alltid körandes med häst och vagn. Det såg liksom litet finare ut.

Bönemannen var liksom en agent. Det fanns en sådan där agent i S. Rörum, som brukade skaffa bönderna tjänare och kreatur. Han hette förresten Per Persson och kallades för Pälsen. Han gick omkring i gårdarna, och på det sättet hade han alltid reda på, när det var någon, som behövde något, om det fanns någon, som kunde sälja det. Han skulle ha en liten skärv för sitt besvär, och det födde han sig på.

Trolovning.

Vid trolovningen var det vanligt, att tösen skulle ha en present. Mor fick av far en silverplåt i en kedja; den skulle bäras på bröstets vänstra sida. - Det var också vanligt, att de skulle ha öronringar av klent guld. T.o.m. karlar hade det, men oftast av silver. Man trodde, att det var bra mot tandvärk.

Lysning.

Svärfadern skulle gå till prästen först och bestämma, vilken dag brudparet skulle komma och tala med prästen, så att han visste, när de kom. Då fick de läsa något för honom, och det var vanligt, att han skulle ha litet pengar då. När jag tog ut lysning, gav jag prästen 10 kronor, och så bjöd han på vin.

När det lyste för tredje gången, sade man, att de "ramla ner frau präkstolen".

3010

Bröllop.

Jag har hört talas om bröllop i åtta dar, men inte själv varit med på något. Då hade de inte sängplatser ~~på~~ till gästerna utan påddade på logarna. Förning skulle man ha med sig, bl. a. bröd, smör, kött och risengröt, som skulle skäras med kniv ~~och~~ styckevis och ätas med kniv och gaffel. Vid alla gillan var där musik. Man låg till 9-10-tiden, sedan åt man frukost och städade sig, och hela eftermiddagen och kvällen dansade man. Man höll på till klockan 10-11 på kvällen, - Men det var inag dyra gillan, fast de var stora; förning hade gästerna själv med sig och för övrigt "vanka är inte så mied som nu".

Min svärfar, Nils Svensson i Tågarp, brukade vara husman, när det var gille. Han skulle komma in med förningen och säga, att han varit här och där, hos den och den och hämtat maten, och så skulle han lägga ut det så gott han kunde. Vidare var det han, som skulle bjuda ring vin, brännvin och konjak. Han bjöd gästerna välkomna, och vid bröllop höll han tal för brud och brudgum. Han hade litet ersättning för sitt besvär, men det var liksom ett hedersuppdrag.

Skriv endast på denna sida!

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

3010

Vid bröllop skulle musiken alltid ut utanför dörrarna och spela för vart lass gäster, som kom. - Kringliggareungdomen brukade skjuta vid bröllopgården, och man sköt till och med inne i stugan under bordet. Min far blev en gång skadad i ena ögat av en flisa från knallhatten vid ett bröllop i Bjerröd.

Jag hade en faster, som gifte sig i Ö. Sallerup i början av 70-talet. Ulatofta hette byn, och den ligger på andra sidan Hörby. Först skulle de till kyrkan och vigas. Och där hade de för sed att skjuta, var bröllopföljet kom fram. De låg i groparna och sköto. Jag minns, att en häst blev rädd av det myckna skjutandet, och karlen, som körde, fick hålla tyglarna inne, så att blodet rände ur käftarna på "öget". De kunde inte köra hem med det utan fick byta häst vid kyrkan. - All ungdom var indelt i tärnor och marskal- kar och gick i par upp i kyrkan och på samma sätt ut.- För dem, som sköt, körde en skjuts bak efter stassen med traktering. - Efter vigseln var där gille, men ej så långvarigt som förr i tiden. Något, som väckte uppseende, var dem som inte voro vana vid det, var att värden i huset, när han bjöd till bords, sade: Varen så

goa, så gå vi fram o ta oss lide mad, och så tog han själv först.

Men de hade väl det för sed i den trakten.

De brukade resa äreportar för brudparet. Jag var en gång i Små-
land, Korsberga hette byn, och där hade varit bröllop, och en massa
äreportar fanns det.

Både i N. Mellby och S. Rörum brukade bruden ha en krona på
huvudet, och den var vanligen köpt.

Vid bröllop och vid alla högtider hade fruntimmerna vita klutar.

Dödens inträdande.

Om det fanns hönsfjäder i sängen, skulle det ta längre tid med döden. Därför om man visste, att det fanns, skaffade man det undan.

Begravning.

I var församling fanns det en bår, två stänger med länkar emellan. Man hade den taxan, att minst en person från varje hushåll skulle gå med i begravningsföljet, och det skulle vara en karl, som kunde hjälpa till att bära. Fruntimmerna brukade också gå med och bli följe. Båren bars på axlarna, och man byttes om. Det var ingenting bestämt, vilka som först skulle bära. Vid ombyte av bärare fick man inte sätta ner båren. - Två karlar gingo före kistan men hade inga stavar som nu. - Vid kyrkogården skulle klockaren möta vid grinden och sedan gå före och sjunga ända till graven. Då tog man inte gärna kistan in i kyrkan utan stod ute vinter som sommar, om det var grant eller dåligt väder. När jordfästningen var förrättad, skulle gästerna hjälpa till att kasta på liket, alla utom de närmaste släktingarna. Man hade träskyfflar och träspadar

3010

med (de brukade förvars i vapenhuset eller klockstapeln), och när de kastade igen graven, smorde de ner varandra , i synnerhet de som stodo närmast graven blevo alldeles nerklinta. Efter begravningen vankades det mat och kaffe och hela bärarelaget skulle med.

Innan de gick hemifrån till kyrkogården skulla någon läsa där hemma. Talesmannen sjöng en psalmvers och läste något. Det fick inte vara vem som helst utan en bestämd karl, som liksom hörde till byalaget. På värdens vägnar bjöd han efter jordfästningen gästerna välkomna tillbaka på en måltid och litet kaffe. - Min svärfar hade ofta denna syssla. Jag såg, att han hade det uppskrivet, vad han skulle säga; det blev liksom en utanläxa.

Tre stycken grannar brukade ombesörja själaringningen. Vid begravningen fick ringarna gå långt innan för att kunna ringa, innanföljet kom fram. På den tiden hade de ingen kyrkväktare som nu.

3010

Husbygge.

När de skulle bygga, fick de köra långt upp åt Småland och hämta timmer. En skulle stå för bygget, byggmästaren, men byborna hjälpte alltid varandra.

När de hade rest, blev det gille. Man satte en kran på en stång och fäste den ^{på} ett takspänne. Det var gärna nabofruntimerna, som gjort den och skänkt den.

3010

Byalaget.

När de bytte ålderman, var där gille för såväl fruntimmerna som karlarna. Det var den 1 maj. Då brukade snöplogspengarna, som hörde till byns snöplogslag, delas ut. En lista föreskrev snöplogslaget; den skulle den nye åldermannen övertaga. - Förr innan min tid hade de alltid den 1 maj stängselsyn, och då skulle stängseln vara i ordning. Man hade gott om enegården, och de tarvade årlig reparation. Som vanligt när det var gille fick man nu mat, kaffe och litet sprit.

Åldermannen, som utsågs i tur och ordning bland byamannarna, svarade för böterna, om det blev sådana för vägen. Vid hans budning skulle alla gå med, annars blev det böter. De hade ett byahorn (i Kvesarum var det av koppar), och när åldermannen tutade i det, var alla skyldiga att infinna sig.

Dans, majstång, maj i by.

Förr fanns det inga dansbanor. Man samlades i stället på någon gröning eller, om det var dåligt väder, på en loge. Vid dansen skulle man ha vanlig söndagsdräkt, och man tog inte som nu på sig det bästa man hade.

Majstången restes, där som ungdomen brukade samlas till dans.

Maj i by-sjungning har förekommit i Kvesarum. Ungdomen gick omkring och fick traktering.

Blanc

Agnes M. Berg

Ed. V. Gunge
Per Bronsted
Agnes 1931

Per Per Jansson
Juni 1855 S. P. B.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Jul.

Till julen brukade man sätta upp väggbonader, som fick sitta uppe till tjugondedag Knut. - Julafton brukade man sitta länge uppe. Först i mörkningen åt man "meattan", som var litet bättre än vanligt. Till kvällsmat hade man bröd, smör, ost, lutfisk, gröt, mjölk och brännvin. De var liksom litet andäktiga. Om kvällarna när de ätit kvällsmat, läste någon några böner, och alla sjöngo en psalmvers. Sedan lekte ungdomen, så länge de ville; de gamle gick och lade sig. - Annandags morgon skulle kreaturen ha salt, och vidare red de då Staffan. De talte om, att när de hade små hästar, brukade de rida ända in i stugorna, där de skulle ha traktering; de fick för det mesta brännvin och många blev alldeles överlastade. När de kom fram till gården brukade man skjuta på dem. / Var inte folket uppe, när de kom, så "mågade" åt dem. Hade de då några övänner i gården, brukade de kasta gödselhögen innanför dörren, men var de goda vänner med dem, "mågade" de ordentligt och lade filter på hästarna. - Tilia på morgonen skulle de vattna hästarna vid rinnande vatten. Det var för att

3010

*Ant. M. Bergh
Ber. P. Jönsson
J. R. S. S. Rönner*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

*Skåne
V. Gäddede
Sömnestad
1831*

de skulle bli starka. - De hade för vana, att efter julottan skulle alla skynda sig hem, för den som kom hem först, fick först inhöstat nästa år. - Vid nyår sköt man alltid in det nya året och ut det gamla. - Trettondagen var sista helgdan, och man sade, att då skulle alla fylla alla gluggar med gröt, för nu fick de ingen på länge. Då brukade de gå omkring med en stjärna. Det var mest gamla gubbar, som gick omkring på gårdarna och sjöngo och skulle förtjäna litet pengar, men för det mesta blev det inte mycket av det. De brukade ställa sig mitt för fönstern och "hur-rade" ett tag på stjärnan och så sjöng de.

Julkronor av halm gjorde man själv och hängde i taket. Likaså stöpte man själv sina ljus; det skedde dels i större formar, dels gjorde man mindre ljus, s.k. prauser (vekar doppade i talg) att användas, när man skulle gå från ett rum till ett annat, i stället för stickor. Ljusen hade de alltid i halmkronorna, och det stod alltid två stora ljus på bordet julafton. - Takfåglar hängde de under kronan. - Julgrannen kom till Asmoarp för en 40-50 år sedan. - Om jularna hade man gillan: släkt och grannar umgicks mycket liksom

nu, fast det gick bra mycket enklare till.

Man brukade då gå "julaspöge", och det gör man än. Fruntim-
merna klädde ut sig som pågar och pågarna som fruntimmer. När
de kom, och man fick fatt i dem, skulle de ha traktering. Var
där ungdom på stället, dit de kom, blev där dans och skoj, och
efter en stund gick man till nästa ställe. - Vid julafton
förekom det, att man sköt. Jag har själv varit med om det. Det
var vid ett hus, som till hälften var nergrävt i en backe; där
var fönster bara på ena sidan. Där var vi och sköt. Huvudsaken
var ju att man kom undan, sedan man skjutit, och vi sprang upp
på backen och upp på taket. De kunde inte begripa, var vi blev av.
Slutligen ville vi blå tagna, och så fick vi traktering för skjut-
ningen. För den var liksom en heder för folket, som bodde där.

*Skän
V. Gäuse
Blommetad 201131*

- 25 - *Wpt. Ad. B. Berg
V. Gäuse
Född 1855*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

3010

Sådd o. dyl.

I allmänhet började man förr i tiden vårarbetet senare än nu. Man skulle ha en kaka bröd, bakad om julen, som gömdes till dess man började "våra", och då skulle dragarna ha den för att bli kraf- tiga och mera uthålliga.

All säden - utom rågen, tror jag - skulle harvas ner med trä- harvar. Jag minns farfar: hann hade tre par oxar, och två drängar skulle köra var sitt par och han själv det tredje. De körde efter varandra. Han brukade säga, att ju djupare en kunde få ner kornet, dess bättre var det, och han tyckte, att drängarna ej körde djupt nog. Han kunde se, sade han, var han själv hade sått, på säden, när den kom upp, för där stod den mycket högre.

Plogar hade man inga. Man ådrade jorden två gånger, och sedan körde man med träharv. När man skulle harva potatis, körde man förs- ta gången sakta, andra gången fortare för att rista upp gräsroten.

Hören skulle sås på Beda (27 maj) och kornet dels den 3 maj, s.k. Korsmässokorn, eller då hagtornsbusken blommade.

Husdjur.

På stora ställen hade de ett slags stora hästar, skogshästar, som aldrig var inne utan stod ute i skogen både vinter och sommar. De användes endast på sommaren, hade visserligen gott hull på vintern men voro mera kraftlösa. För det mesta hade man då kringbyggda gårdar. Man lät då ena porten stå öppen, och så var där en häck, och på den lade man stubb. Skogshästarna kommo hem till gården på natten och åto upp det, men de var för det mesta åstad, innan folket kom upp. /

Där man hade mer än ett par dragare, hade man alltid oxar. De levde på halm om vintern och hö om våren och var alltså billiga att fodra. Man brukade köpa dem 3-4 år gamla, hade dem ett par år, tills de blev stora, och så sålde man dem med förtjänst. Man beräknade tjäna en 100 kr. på dem pr år. Ungstutarna uppköptes av smålänningar, som tamde dem hemma i Småland och sedan kom ner och sålde dem till bönderna. /

Foder. Man "resla" ämterna, så att kärnan gick från, lade dem i s. s. ämtahodda, och det var vinterfoder jämte hö. På våren fick hästarna havre och korn för att bli kraftiga, tills man började "våra". /

Gamla seder.

4) / Förr hade man istället för porslin trätallrikar. I Tågarp satt man kring ett långt bord. På den ena sidan var en fast bänk, herabänken (drängabänken), på den andra en flyttbar, grebbabänken. Far och mor i huset satt vid ena kortändan. De hade var sitt trätallrik, men grebborna och herarna hade två alnar långa bräden, väl renskurade. Knivar använde man, herarna sina fällknivar, fruntimmerna knivar, som låg i bordslådan. - När man t. ex. åt sill och potatis hade man en stor kopp med "doppa" mitt på bordet, och där doppade man potatisen. Likaså hade man ett gemensamt kärl för mjölken. - Potatisen lade man i en liten låg korg, och när alla sedan ätit, vad de ville, skulle de hjälpas åt att skala resten till att stekas om morgonen dagen efter. - När potatisen kokades skulle "fårapägen" passa elden under grytan. Då brukade man sitta uppe länge om kvällarna och spinna, och pågem skulle säga till, när potatisen kokade.